

TAKÁCS ZSUZSA

Ámos Imre emlékezete

Kereszténynek lenni és maradni azt jelenti, hogy vállunkon hordjuk 33 és 45 között a magyar zsidósággal történtek keresztjét, a mulasztás átöröklött terhét. Ámos Imréért, a névtelenekkel és nevesekkel, Farkas Istvánnal, Anna Margittal, Vajda Lajossal és Júliával, együtt a végtelen hosszú menettel, amely a fenti időszakban – vagy évtizedekkel később – elpusztulásának végső helyére igyekszik. De miért is beszélek úgy, mintha elhinném, hogy van idő és hely, ha egyszer *ami történt, nem tud véget érni?* Csak egykori szenvedéstörténetekben való mai osztozásunk segít, csak így érezhetik a végtelen menetben vonszolódók, hogy nincsenek egyedül. Hogy szánjukbánjuk, ami történik. Ebben a tudatban kell írunk, festenünk és meghalnunk.

Ismerem tehát Ámos Imrét a születésem előttről, láttam, hogy Anna Margittal sétál egy Párizsnak nevezett nem létező város utcáin, Margit fején félrecsapott sapka. S ha már a múlt idő használatának elvetése, következzen valami látszólag más.

Ülünk az öcsémmel (aki egy hete hal meg) a Kék Golyó utca sarki bérházának nyolcadik emeletén a mosókonyhából átalakított lakásban, a virágzó-pusztuló teraszon. Négy éve költözték oda, a paladarabokkal, városi korommal, szennyel fedett tetőn kertet alakítottak ki. Fogalmam sincs, hogyan hordták fel a több mázsányi földet, de felvitték tíz kilónként mégis. Az öcsém fügefát ültet hatalmas cserépbe, minden este megsimogatja leveleit, és már az intenzív diagnosztikai-terápiás osztályon fekszik, amikor a fa meghozza első gyümölcsét. Ülünk a teraszon, Rudnairól, a mesterről és Berényről, Ámosról beszélgetünk. Az öcsém *művészettörténész és italianista, és mindent tud, amit akar. Síró angyal* – mutatja (Papír, gouache, 580 x 450). Az angyal mindkét szeméből

alácsorgó könnyek. Eszembe jut Antonello da Messina *Síró angyalának* rózsálló arca, a kerek vállra ejtett ingpánt, az apró száj, melyet ha önmagában nézünk, mintha gyerekmosolyra húzódna; a síró szem és telt ajkak közötti ellentmondás, a rendezetten aláomló fürtök. Messina angyala másokért sír, míg Ámosé a torkához kap, a rémületbe egyik szárnya belesápad, alig látszik. Fekete tusvonásokkal rajzolt bordáit megtörésre gyilkosainak szinté felkínálja. Az *Ukrán emlék*, a *Gettó*, majd a *Szörnyű idők* 44-ből az Apokalipszis jelenései alapján készült rajz, sófárt, trombitát fújó angyalok. Azután János *Evangéliumának* bevezető szakasza, aminek lemezre vett szövegét az öcsém, az intenzív osztály egyes számú ágyának lakója, néhány hét múlva majd elkéri tőlünk. Ha nem volna szentségtörés, azt mondanám, harminc napon át úgy fekszik előttünk, mint a keresztről levett Krisztus. A gépek lélegeznek és alszanak helyette. Fekszik, hosszú szempillája verdes, de súlyos szemhéját nem tudja fölemelni, nem ül meg rajtunk tekintete, a zöld madár.

... nem baj. meg lehet és kell szokni... nem izgatnak a kósza hírek, és nem érdekel más, mint hogy Isten segítségével újra együtt legyünk... kérlek, ne emlegesd annyiszor, én mindig tudom, hogy mi a jó és mi a rossz... egyetek rendesen és ne idegeskedjeteK – írja Ámos a feleségének, Anna Margitnak az utolsó nyáron. Szolnokról még hazakerül, de aztán száradát Németország felé irányítják. A thüringiai Ohrdrufban még látják. *Üzenet* (1944, papír, tinta, 230 x 162 mm). Továbbá a *Sötét idők II.* – más néven *A sárga folt* – akvarellje. A síró félszemből lepergő szapora könnyek a fejen átnyúló létra alatt felszínre bukkant ásott koponyára hullnak. Könnytelen jobbszeme alatt fa gyökerei kapaszkodnak felfelé, a fa tetején madár gubbaszt. Istenem, mondom a teraszon az öcsémnek, mutass valami színeset is. Erre előveszi a *Virágáru slány* olajképét 1933-ból, az *Asszonyok a forrásnál* című 35-ös olajkép könyvmelékletet. Titokzatos nőalakjainak arcán, arca helyén elmosódott vonások, csupa Veronika-kendő. A Szinyei Társaság fiatal generációjának nagy ígérete, akit a szakma a legjobbak között jegyez első – csaknem – önálló kiállításán. „Az álmok országútját járja az ifjú messzevágyó. Befelé fordult szemmel néz ennen lelkébe, miközben benne ábrándképek, vágyak és illúziók ébrednek!” – írja a festőt először minősítő Lázár Béla a katalógus előszavában.

A kórházi látogatás szünetében elrohanok a Városmajori uszodába. Vetkőzés közben lehunyom a szememet, láthatatlannak képzelem magamat, de sajnos mégis látszom. Hajdani kollégánóm megkocogtatja a hátamat, ma is kislányos hangján csevegést kezdeményez. Megpróbálok menekülni tőle. *Haldoklik az öcsém*, mondom neki. De hogyan is értene? Süket és vak, mióta ismerem. Konferenciát szervezünk harmincnyolc évvel ezelőtt, meghívjuk az öcsémet, az ELTE fiatal tanársegédjét. Másnap pletykákra mindig kész férfi kollégám megszólít: *nem is tudtam, hogy maga zsidó, Zsuzsa. Magától hallom először*, válaszolom. Mi-

ért is nem azt mondom, hogy: *megtisztel, boldoggá tesz, lekötelez a puszta feltételezéssel? Szabadkozik, J. M.-től hallotta, mondja, ő* ugyanis látta az öcsémet, és azt mondta, hogy *nagyon zsidós*. És tudtok kommunikálni, kérdez a kislányos hangú öregasszony. Tömb-arcába nézek és lefordul a szemem róla. Válasz nélkül ott-hagyom. Fejembe húzom a zöld gumisapkát, úszószemüveget il-lesztek az arcomra és elmerülök a mindent feloldó vízben.